

KONU ANLATIMI

ALİŞTIRMA

DEYİM NEDİR?

DEYİM: Çoğunlukla gerçek anlamından ayrı bir anlam taşıyan, en az iki sözcükten oluşan kalıplaşmış söz ya da sözcük gruplarıdır.

Deyimlerin Özü:

-Genellikle gerçek anlamından sıyrılarak başka bir anlama bürünürler:

“Dilinde tüy bitmek”, “El ağzı ile kuş tutmak” gibi...

-Kimi deyimlerde, asıl anlamlarından tamamıyla sıyrılmazlar. Yerine göre asıl anlamından da alınabilir, daha başka bir anlama da gelebilir. Bunu cümle içindeki kullanılış şekllinden anlarız.

Örneğin “Baltayı taşa vurmak” deyiimiyle ilgili olarak: Gerçekten de bir balta taşa vurulabilir; bu söz asıl anlamından ayrı olarak “ağzından dokunaklı, incitici bir laf kaçırmak” gibi mecazlı bir anlama da gelebilir. Bunu cümle içinde sözlerin gelişinden anlarız.

“Kırk yıllık oduncu, baltasını taşa vurmasın mı?”
“Kendini bilmezin biri baltayı öyle bir taşa vurdu ki.”
“Baltayı taşa vurmak” deyiimi, birinci cümlede gerçek; ikinci cümlede ise mecazi anlamında kullanılmıştır.

-Kimi deyimler de, sadece kendi sözlük anlamlarında (gerçek, asıl anlamında) kullanılır, başka bir anlam taşımazlar.

Örnek: “Hem suçlu hem güçlü.”
“İyiye iyi, kötüye kötü demek.”

1) Sonları bir mastarla (-mak/-mek) biten deyimler:
İğne ile kuyu kazmak.
Çam devirmek.

2) Cümle şekline deyimler:
Ağzını bıçak açmıyor.
Kaleminden kan damlıyor.
Dostlar alışverişte görsün.

3) Yukarıdaki iki türe de girmeyen, daha çok birleşik sözcüklere benzeyen deyimler:
İlk göz ağrısı. Bağıran yanık.
Kaşla göz arasında.

Aşağıdaki deyimleri anlamlarıyla eşleştiriniz.

- 1- Açık kapı bırakmak
- 2- Pabuç bırakmamak
- 3- Arpa boyu yol almak
- 4- Çam devirmek
- 5- Hapı yutmak
- 6- Aba altından değnek göstermek
- 7- Çamur atmak
- 8- Saman altından su yürütmek
- 9- Ağzında bakla ıslanmamak
- 10- Sinekten yağ çıkarmak

[] Hemen her şeyden çıkar sağlamaya çalışmak.

[] Bir durum karşısında telaşsız, korkusuz, dilediğince davranmak

[] Farkında olmadan karşındakini kıracak söz söylemek.

[] Başarı sağlayamamak, yaptığı işte ilerleyememek.

[] İçinden çıkılmayacak kötü bir duruma düşmek

[] Hiç kimseye sezdirmeden iş çevirmek.

[] Gizliden gizliye tehdit etmek.

[] Gereğinde, bir konuya yeniden dönebilme imkânı bırakmak, kesip atmamak.

[] Lekelemeye çalışmak, iftira atmak.

[] Gizli şeyleri saklayamamak.

Aşağıdaki kelimelerden deyimler oluşturunuz.

eğmemek zaman şişirmek acı kulak
kazanmak olmak baş kafa söylemek göz

1:

2:

3:

4:

5:

ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerde yer alan boşluklara deyimlerden uygun olanları yazınız.

Çekidüzen vermek - Dile getirmek - Gölge düşürmek
Eli boş dönmek - Adı gibi bilmek - Fırsatı kaçırmak
Başına kakmak

Yürüyüşe çıktığımız bu ormanı

Arkadaşlarının sorunlarını toplantıda

Sabah balık avlamak için gittiler ama eve

Arkadaşları çok para kazandığında
anladılar.

Arkadaşına yaptığı iyiliği sürekli

Annesiyle birlikte odasına

Hakkındaki söylentiler yeni eserine

Aşağıdaki cümlelerde yer alan boşluklara deyimlerden uygun olanları yazınız.

Ekmek parası - Başa çıkmak - Cesaretini kırmak
Acısını çıkarmak - Damarına basmak - Fikir yürütmek
Fark atmak - Takdirini kazanmak

Ben bu yaptıklarının senden.

Öğretmenin verdiği problemle
başaramadı.

Çocuğun hiçbir şey yapmak
istemedi.

..... gözü kimseyi görmedi.

..... için sokaklarda simit satıyordu.

Rakip takım maçta bize

Bu davranışıyla arkadaşlarının

..... konu hakkında söz hakkı
istedi.

TEST

1-Aşağıdaki cümlelerin hangisinde deyim yanlış kullanılmıştır?

- A)Bütün sınıf öğretmeni can kulağı ile dinledi.
B)Çok değişken bir yapısı vardı, saati saatine uymuyordu.
C)Sınav soruları tam dişime göreydi.
D)Yüreğim dağıldı onu öyle mutlu görünce

2- “Bu işte de boyunun ölçüsünü aldı.” Cümlesinde geçen deyimle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kendini ispat etmek B) İşin üstesinden gelmek
C) Üstünlüğünü kanıtlamak D) Yetersiz olduğunu anlamak

3- Aşağıdakilerin hangisinde “ağız” deyim içinde kullanılmamıştır?

- A) Sen ne zaman ağzını tutacaksın.
B) Ağzıyla kuş tutsa, kendini sevdiremez.
C) Burnu tıkalı olduğundan ağzı açık uyuyordu.
D) Sınavdan iyi not alınca ağzı kulaklarına vardı.

4- Aşağıdaki cümlelerin hangisinde deyim kullanılmamıştır?

- A) Bu kötülüğü yapacağı aklımın ucundan bile geçmemişti.
B) İyiliğe kötülükle karşılık verdi ve canıyla ödedi.
C) Öğretmenin anlattıklarını can kulağıyla dinlemişti.
D) Su seviyesi yükselen göl denize boşaltıldı.

5- Aşağıdaki cümlelerin hangisinde deyim, yanlış anlamda kullanılmıştır?

- A)Konuşmaya başladı mı mangalda kül bırakmaz.
B)Çocuğu anneme bırakırsam gözüm arkada kalmaz.
C)Beni görünce çok korkmuş, adeta küçük dilini yutmuştu.
D)Bizim kız çok hamarattır, taşı sıkça suyunu çıkarır.

6- “Ben bu ormanı avucumun içi gibi bilirim” cümlesinde geçen deyim anlama nedir?

- A) Bir varlığı kendine çok yakın hissetmek
B) Bir varlığı bütün özellikleriyle yakından tanımak
C) Son derece becerikli ve dikkatli olmak
D) Yaşadığı çevreye çok bağlı olmak

7- Aşağıdaki kelimelerin hangisini “el” kelimesiyle birleştirdiğimizde bir deyim elde edemeyiz?

- A) Uzatmak B) Açmak C) Çıkarmak D) Kaldırmak

8- Aşağıdaki deyimlerden hangisi yanlış kullanılmıştır?

- A) Annesi okula gelince yaramazın foyası ortaya çıktı.
B) Derya öyle güzel konuşuyordu ki sanki ağzından bal damlıyordu.
C) Çok korkunca ağız kulaklarına vardı.
D) Meşgul olduğu için hepimizi başından savdı.